

futura

THE MIND SETTING MAGAZINE

ANQIEH-KA/OKAIP1 2002 | 10 EURO

Το τερατώδες αριστούργημα Πώς θα ονομάσουμε τη Νέα Πόλη: Μπραζιλία; Νέα Υόρκη, Μόσχα ή Οκτάνα;

Ο Ανδρέας Εμπειρικός είναι ένας ποιητής που τα τελευταία χρόνια συγκέντρωσε ορισμένες σφοδρές αμφισβητήσεις. Πρώτη ανάμεσα σ' αυτές η ερεθιστική, αλλά και επιπόλαιη, ένταξη του στον «αντιδραστικό μοντερνισμό» και στα παρεπόμενα της ακροδεξιής ιδεολογίας. Μοιάζει παράδοξο, αλλά η ενθουσιώδης λατρεία των θαυμαστών και οι απλουστεύσεις των αρνητών καταλήγουν τελικά στο ίδιο σημείο: στην υποβάθμιση του έργου του. Εντούτοις, το κλείσιμο του «έτους Εμπειρικού» συνοδεύτηκε από μια σειρά ενδιαφέροντα βιβλία (από τις εκδόσεις «Άγρα») και ένα ιδιότυπο πολυθεματικό αφιέρωμα στην «Τεχνόπολη» του Δήμου Αθηναίων με πολλούς συντελεστές, αλλά αναγνωρίσιμο το επιδέξιο ενοποιητικό βλέμμα του Δημήτρη Καλοκύρη.

Αν η οπτικοποίηση του σύμπαντος του ποιητή, πεζογράφου και ψυχαναλυτή (μια δραστηριότητα που δεν πρέπει να ξεχνάμε) Ανδρέα Εμπειρικού συνδέεται με παράξενες φωτογραφίες, γκραβούρες, κιτρινωπά χειρόγραφα, περιέργες μηχανές και προπάντων την εικονογραφία των παλαιών μεταφράσεων του Ιουλίου Βερν, τότε πράγματι η έκθεση πρέπει να θεωρηθεί επιτυχημένη. Το παράξενο είναι ότι και τα «νέα μέσα» που χρησιμοποιήθηκαν τείνουν στο ίδιο αποτέλεσμα: στη νοσταλγία ενός βιομηχανικού παραδείσου, όπου η «αδιάκοπη ηδονή μέσω της συνουσίας» κρατιέται σε διακριτική απόσταση. Οι φωτογραφημένες παιδίσκες αποτελούν τη μοναδική εξαίρεση. Φυσικά ξέρουμε τη δυσκολία που έχουν τέτοιες εκθέσεις, εφόσον στο επίκεντρό τους βρίσκεται η ίδια η λογοτεχνία, δηλαδή ένα τελείως διαφορετικό σύστημα αφήγησης, και η αντίληψη μιας ασυνήθιστης και φιλήδονης γλώσσας.

Πρέπει λοιπόν να ομολογήσω ότι η εντύπωσή μου από την έκθεση είναι ένα μείγμα αυξημένου ενδιαφέροντος και αμηχανίας που ήρθε να προστεθεί στις ήδη υπάρχουσες απορίες, μεταξύ των οποίων η υποτίμηση του Εμπειρικού από το πανίσχυρο κέντρο του γαλλικού υπερρεαλισμού, την οποία τόσο ο Βίκτωρ Ιβάνοβιτς (εκδ. «Πολύτυπο») όσο και ο Παντελής Βουτουρής (εκδ. «Καστανιώτη») θεωρούν με κομψή επιείκεια σαν ένα είδος παρέκκλισης. Η πιο ευχάριστη έκπληξη ήρθε από το φαινομενικά παράταιρο τμήμα της έκθεσης, τις «αρχιτεκτονικές αναγνώσεις και τα εικαστικά σχόλια» στην *Οκτάνα*, που έστησαν οι Σ. Λαδά, Α. Παπαδόπουλος, Κ. Κοτζιά και Κ. Φιλοξενίδου, με μια δυναμική ομάδα νέων αρχιτεκτόνων και καλλιτεχνών από τη Θεσσαλονίκη.

Θυμίζω το στίχο του ποιητή, που είχε αρκετές ουρμπανιστικές εξάρσεις και ξεσήκωσε τα μυαλά πολλών αρχιτεκτόνων:

η Νέα Πόλις θα χτισθή στα υψίπεδα της Οικουμένης, μα δε θα ονομασθή Μπραζιλία, Σιών, Μόσχα, ή Νέα Υόρκη αλλά θα ονομασθή η πόλις αυτή Οκτάνα.

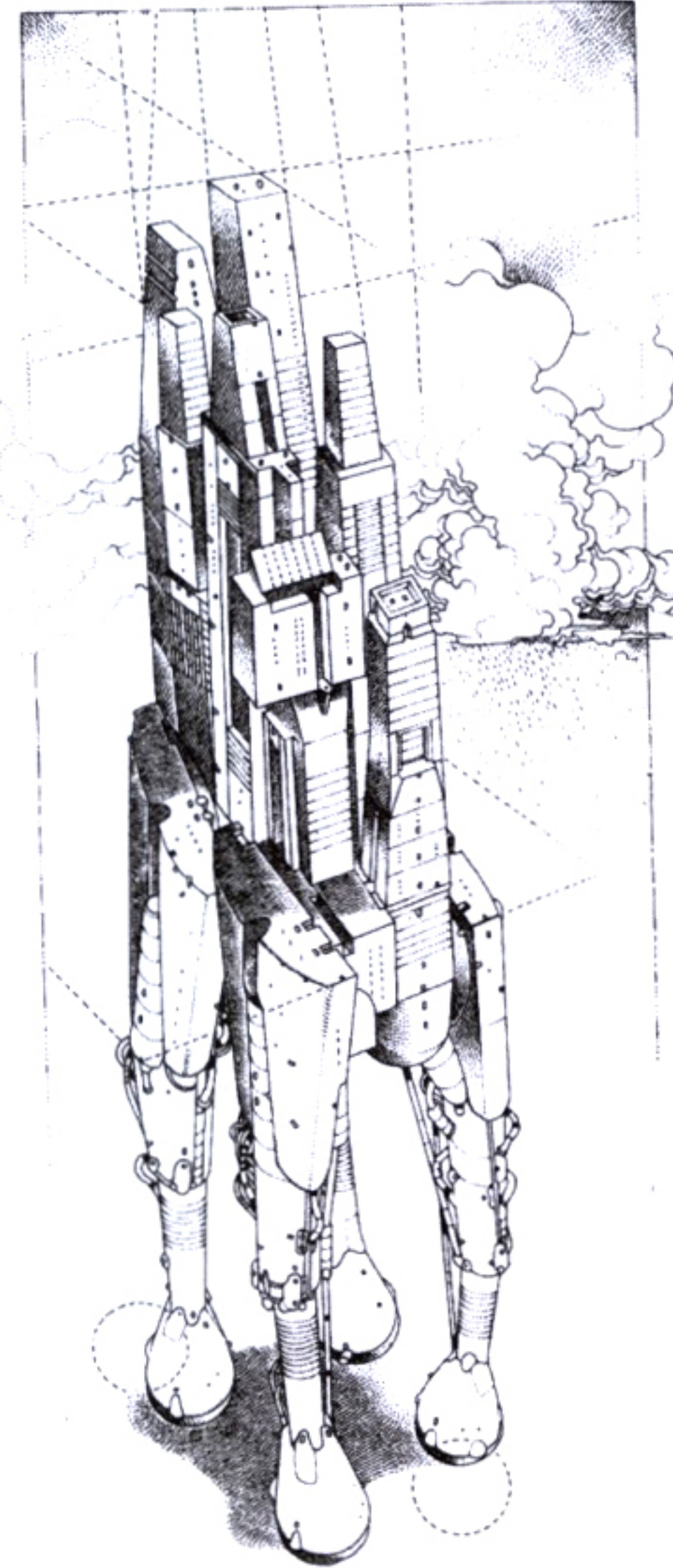
Στο τμήμα αυτό παρουσιάζονται αναπαραστάσεις μερικών από τις πιο γνωστές ουτοπικές πόλεις: από τη γαλήνια φυσιοκρατία του Claude-Nicolas Ledoux μέχρι το τεχνολογικό παραλήρημα των Βρετανών Archigram, χωρίς να μπορώ να εξηγήσω την απουσία της «Πόλης του μέλλοντος» του Τάκη Ζενέτου. Ο Ιορδάνης Στυλίδης τις ενοποίησε σχεδιαστικά, αντλώντας από την αισθησιακή και εκλεπτυσμένη εικονογραφία των κόμικ.

Τι μας επενθυμίζει αυτός ο ανασχεδιασμός, αλλά και οι υπόλοιπες εγκαταστάσεις των νέων αρχιτεκτόνων που εμπνεύστηκαν από την *Οκτάνα*; Ότι παρά τις διαφορές τους, οι πόλεις αυτές στοιχειώνουν η μια μέσα στην άλλη, με τον ίδιο περίπου τρόπο που ο *Μεγάλος Ανατολικός* αντανάκλα την *Πλωτή Πολιτεία* του Ιουλίου Βερν. Συνεκτικό στοιχείο όλων είναι η αίσθηση μιας αυτόνομης ζώνης επιθυμιών, περιπετειών και φαντασίας.

Προεκτείνοντας μια τέτοια συνοχή μπορούμε να υποθέσουμε ότι υπάρχουν πόλεις που χαίρεται να τις κατοικεί κανείς («η Μπραζιλία, η Σιών, η Μόσχα, η Νέα Υόρκη») και πόλεις που χαίρεται να τις σχεδιάζει ή να τις φαντάζεται (η «Νέα Ατλαντίδα», η «Πόλη στον Αέρα», η «Επιπλεύουσα Πόλη» και η «Οκτάνα»). Δηλαδή, πόλεις που δίνουν το μέτρο αυτού που ονομάζουμε απόλαυση και μολυσματική αντιφατικότητα της κατοίκησης και πόλεις που κινούνται πέρα από τα συμβατικά όρια της αρχιτεκτονικής, ανάγοντάς την κατά κάποιο τρόπο σε μια προσωπική υπόθεση του εμπνευστή τους.

Ο Άρης Κωνσταντινίδης, ένας αρχιτέκτονας που συνδέθηκε στενά με τον Εμπειρικό (χωρίς ωστόσο να μελετηθεί ποτέ η σχέση τους), αποκάλυψε κάποτε τον πυρήνα της κατοίκησης «δοχείο ζωής». Θα ήταν φυσικά παράλογη η σύνδεση των αυστηρών «δοχείων ζωής» με την «πραγματοποιημένη ουτοπία» μιας εξολοκλήρου επινοημένης και χτισμένης καταμεσής του πουθενά πόλης, όπως η Μπραζιλία. Ωστόσο, ένας τέτοιος διαχωρισμός της αρχιτεκτονικής προκάλεσε πολύχρονες συζητήσεις που φουντώνουν ξανά σήμερα. Αν κάτι συνδέει όλες τις αρχιτεκτονικές ουτοπίες είναι η απόλυτη μοναξιά και η απομόνωσή τους, που εμείς σήμερα επιτείνουμε, σχηματίζοντας γύρω τους μια ζώνη θαυμασμού και ενίοτε κριτικής ή καχυποψίας.

«Να μολύνεις δίχως να μολύνεσαι: ιδού η μαγεία στην οποία

▲ Ζηνοβία Τολούδη - Μαρία Στεφανίδη.

◀ Ιορδάνης Στυλίδης, *Η πόλη που περπατά του Archigram*, 2001.

καταλήγει η σοφία της Νέας Ατλαντίδας», γράφει ο Massimo Cacciari στο *Αρχιπέλαγος*. Η εικόνα εκείνου που τα πάντα γνωρίζει αλλά ο ίδιος παραμένει «αγνώριστος» αποκαλύπτει την ουσία της. Η ουτοπία είναι *ά-οικος*. Προϋποθέτει δηλαδή τη λήθη του σπιτιού, την απελευθέρωση από το «*horreur du domicile*» και αυτήν καθεαυτήν την ιδέα του τόπου: «Κι όμως οι πολίτες της Ουτοπίας, του ευτυχισμένου Νησιού που πλέει προς όλα τα άλλα δίχως τίποτα να το αγγίζει, είναι εκείνοι που πιστεύουν περισσότερο ότι βρίσκονται σπίτι. Το Νησί τους αποτελεί εικόνα του Ενός, προς το οποίο τείνουν όλα τα ταξίδια. Στην Ουτοπία, η ιδέα της ανεκτικότητας εκφράζει το έσχατο νόημά της: την έλλειψη ανοχής απέναντι σε καθετί που επιθυμεί να είναι απολύτως ξεχωριστό, σε καθετί που εμμένει στη διαφορά του». Αντίθετα όμως η

διαφορά βρίσκει θέση στη διαλεκτική της κατοίκησης, στις πόλεις που χαίρεται να τις κατοικεί κανείς («η Μπραζιλία, η Σιών, η Μόσχα, η Νέα Υόρκη»).

Ο Γ.Π. Σαββίδης αποκάλυψε κάποτε τον *Μεγάλο Ανατολικό* «τερατώδες αριστούργημα». Με την ίδια λέξη θα μπορούσε να ορίσει κανείς τις ουτοπικές πόλεις που εξαπτουν ευφρόσυνα ρίγη, παιχνιδιάρικη διάθεση, μελλοντολογικό οίστρο και φαντάσματα ανίας. Η μεγαλύτερη επιτυχία τους είναι ότι κληροδοτούν σε εμάς ερωτήματα που σχετίζονται με την αρχιτεκτονική, την πόλη, την αισθητική, την ιστορία, την τέχνη και φυσικά την ίδια την ουτοπία, που η νέα ηλεκτρονική εποχή επαναφέρει απαιτητικά. Αυτή είναι και η μεγαλύτερη συμβολή της έκθεσης.

Γιώργος Τζιτζιλίκης